

Станислав Жолкевский

**Начало и успех Московской
войны в царствование короля
Сигизмунда Шго**

**Москва
«Книга по Требованию»**

УДК 93
ББК 63.3
С75

С75 **Станислав Жолкевский**
Начало и успех Московской войны в царствование короля Сигизмунда Шго /
Станислав Жолкевский – М.: Книга по Требованию, 2013. – 370 с.

ISBN 978-5-458-05547-5

Издание знаменитой рукописи, в которой события Смутного времени собственноручно описаны «Покорителем Москвы» - коронным польным гетманом Станиславом Жолкевским, подготовлено к печати историком-археологом П.А. Мухановым (1798 - 1871). В издании приведен оригинальный польский текст с параллельным русским переводом.

ISBN 978-5-458-05547-5

© Издание на русском языке, оформление
«YOYO Media», 2013

© Издание на русском языке, оцифровка,
«Книга по Требованию», 2013

Эта книга является репринтом оригинала, который мы создали специально для Вас, используя запатентованные технологии производства репринтных книг и печати по требованию.

Сначала мы отсканировали каждую страницу оригинала этой редкой книги на профессиональном оборудовании. Затем с помощью специально разработанных программ мы произвели очистку изображения от пятен, клякс, перегибов и попытались отбелить и выровнять каждую страницу книги. К сожалению, некоторые страницы нельзя вернуть в изначальное состояние, и если их было трудно читать в оригинале, то даже при цифровой реставрации их невозможно улучшить.

Разумеется, автоматизированная программная обработка репринтных книг – не самое лучшее решение для восстановления текста в его первоизданном виде, однако, наша цель – вернуть читателю точную копию книги, которой может быть несколько веков.

Поэтому мы предупреждаем о возможных погрешностях восстановленного репринтного издания. В издании могут отсутствовать одна или несколько страниц текста, могут встретиться невыводимые пятна и кляксы, надписи на полях или подчеркивания в тексте, нечитаемые фрагменты текста или загибы страниц. Покупать или не покупать подобные издания – решать Вам, мы же делаем все возможное, чтобы редкие и ценные книги, еще недавно утраченные и несправедливо забытые, вновь стали доступными для всех читателей.

Серия Книжный Ренессанс

www.samizday.ru/reprint

РУКОПИСЬ

ЖОЛКѢВСКАГО,

[НАЧАЛО И УСПѢХЪ МОСКОВСКОЙ ВОЙНЫ ВЪ ЦАРСТВОВАНИЕ Е. В. КОРОЛЯ СИ-
ГИЗМУТА III ГО, ПОДЪ НАЧАЛЬСТВОМЪ ЕГО МИЛОСТИ, ПАНА СТАНИСЛАВА ЖОЛ-
КѢВСКАГО, ВОЕВОДЫ КИЕВСКАГО, НАПОЛНАГО КОРОННАГО ГЕТМАНА.]

ИЗДАНИЕ

Писано Мушановимъ

ДѢЙСТВИТЕЛЬНЫМЪ ЧЛѢНОМЪ ИМПЕРАТОРСКИХЪ ОБЩЕСТВЪ:
М. ИСПЫТАТЕЛЕЙ ПРИРОДЫ, М. СЕЛСКАГО ХОЗЯЙСТВА, С.-ПЕТЕР-
БУРГСКАГО БОЛЬШАГО ЭКОНОМИЧЕСКАГО И ОБЩЕСТВА ИСТОРИИ
И ДРЕВНОСТЕЙ РОССИЙСКИХЪ.

МОСКВА.

1855.

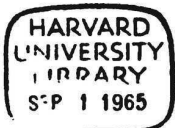
Slav 5502.4.10

✓

ПЕЧАТАТЬ ПОЗВОЛЯЕТСЯ

съ шѣмъ, чтобы по оппечатаваніи предшавлены были въ Цен-
сурный Комитетъ три экземпляра. Москва, Мая 14го
дня 1835 го года.

Ценсоръ М. Каженоскій.

Въ УНИВЕРСИТЕТСКОЙ ТИПОГРАФІИ.

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Издаваемыя записки напечатаны по двумъ спискамъ: одинъ изъ нихъ некогда принадлежалъ знаменитой библиотекѣ Залусскихъ*, и теперь находится въ ИМПЕРАТОРСКОЙ Сп.-Петербургской публичной Библиотекѣ, другой описканъ мною въ Царствѣ Польскомъ.

---

* Переводимъ здѣсь слова Нарушевича: „Сей драгоценный манускриптъ находится въ Библиотекѣ Залускихъ No 601 „подъ слѣдующимъ заглавіемъ: „*Объ успѣхѣ и продолженіи Московской войны* и проч. „писанъ самимъ Его Милостию „Паномъ Гепманомъ Жолкъвскимъ и съ собственн. его „руки переписанъ.“ *Historya Jana Karola Chodkiewicza T. I. стр. 427.*

PRZEMOWA.

Dwie kopije były przy drukowaniu wydającego się teraz pamiętnika: z których jedna była własnością sławnej niegdyś biblioteki Załuskich*—dziś znajduje się w IMPERATORSKIEY St.-Petersburskiej publicznej bibliotece—drugą zaś znalazłem w Królestwie Polskiem.

---

* Cytujemy tu wyrazy Narusze-wicza: „Szacowny ten manuskrypt znajdujesię w bibliotece Załuskich No 601 pod tytułem: Początek i progres woyny Moskiewskiej etc. Pisany od samego J. Mość Pana Hetmana Żółkiewskiego i z własnej jego ręki tu przepisany.“ *Historya Jana Karola Chodkiewicza T. I. str. 427.*

И

По сличеніи сихъ двухъ списковъ оказывается, что послѣдній списанъ съ перваго, побольшой части слово въ слово, — лишь въ нѣкоторыхъ мѣстахъ вспрѣчаются измѣненія и прибавленія, указанныя въ примѣчаніяхъ.

Хотя ни на одной рукописи не высказано года, но изъ содержанія очевидно, что записки сіи написаны въ 1611 году, нѣсколько времени спустя по выѣздѣ Гетмана изъ Россіи*, и что вторая копія сдѣлана вскорѣ послѣ первой.

Сп.-Петербургскій списокъ** оканчивается взятіемъ Смоленска, отъѣздомъ Короля на Виллен-

Porównane między sobą te kopije świadczą, że ostatnia przepisana jest z pierwszej, większą częścią co do słowa, — i w niektórych tylko miejscach znajdujemy odmiany i dodatki, które wymienione są w notach.

Chociaż nie położono roku w żadnym rękopismie, lecz z treści onych widać, że pamiętnik ten pisany w roku 1611 w niektórym czasie po wyjeździe Hetmana z Rosyi*, i że druga kopija uczynioną była w krótcie po pierwszej.

Kopija St.-Petersburska** kończy się wzięciem Smoleńska, odjazdem Króla na Seym do

* См. въ приложеніяхъ стр. 342.

** Полученной мною отъ Н. А. Полеваго.

* Patr. w dodatkach str. 342.

** Udzielona mi p. P. M. Polewego.

скій Сеймъ, отправленіемъ Хопкъвича къ Москвѣ.

Въ Варшавскомъ спискѣ доведено повѣствованіе до опгѣзда Гепмана изъ Москвы.

Варшавскій списокъ написанъ въ листъ, спариннымъ, но довольно чепкимъ почеркомъ*, на сѣроуваной бумагѣ, опъ времени пожелтѣвшей и весьма въпхой; (эпа рукопись вѣролпно лежала долго въ сыромъ мѣспѣ, и сохранена очень дурно).

Переводъ сдѣланъ подѣ моимъ руководствомъ студентами ИМПЕРАТОРСКАГО Московскаго Университета Г. Бѣлицкимъ и Шпакомъ; коррек-

Wilna, wyprawą Chodkiewicza do Moskwy.

W kopii Warszawskiej opowiadanie doprowadzone do wyjazdu Hetmana z Moskwy.

Kopija Warszawska napisana infolio, starożytnym ale dość wyraźnym charakterem*, na szarowatym papierze, pożółkłym od czasu i bardzo starym; (rękopism ten pewno leżał długo w miejscu wilgotnym, i nadto był źle chowanym).

Przełożonym jest za przewodnictwem mojem przez studentów CESARSKIEGO Moskiewskiego Uniwersytetu Pp. Bieleckiego i

* Снимокъ съ начальныхъ строкъ перваго листа здѣсь прилагается.

* Fac-simile z początkowych wierszów pierwszego arkuszu tu przytaczamy.

шпуру Польскаго шекста держаль Г-нъ Савиничъ*.

Теперь мы скажемъ нѣсколько словъ о переводѣ: слѣдующія слова Jego Mość, Hospodar, Hospodarstwo, Его Милоспъ, Господарь, Господарство, вышедшія совершенно изъ употребленія, мы рѣшились замѣнить слѣдующими: Его Величество, Государь, Государство.

Вся примѣчанія какъ въ концѣ книги помѣщенные, такъ и въ самомъ шекспѣ, сдѣланы мною, а въ подлинныхъ же рукописяхъ никакихъ примѣчаній не находицца.

Слова какъ въ Польскомъ шекспѣ, такъ и въ Русскомъ переводѣ, напе-

* Сочинитель Польской Грамматки, изданной въ С. П. б. въ 1834 году.

Szpaką; korektórę Polskiego tekstu wypra-
wiał P. Sawinicz*.

Teraz krótko o tłumaczeniu; następnie wyrazy Jego Mość, Hospodar, Hospodarstwo — Jego Милоспъ, Господарь, Господарство, które już wyszły z użycia zupełnie, pozwoliliśmy sobie zamienić następującymi: Его Величество, Государь, Государство.

Wszystkie noty, pomieszczone jak na końcu dzieła, tak również i w samym tekście, uczynione są przezemnie; a w autentycznych zaś rękopismach żadnych not niema.

Wyrazy, jak w Polskim tekście, tak i w przekładzie Ruskim wydrukowane są

* Autor Grammatyki Polskiej, wydanej w S. P. b. w roku 1834.

чапаннѣя мѣлкимъ прифпомъ и находящѣся въ скобкахъ, въ подлинныхъ рукописяхъ не находящѣся, а вспавлены мною для объясненія смысла. —

Я прилагалъ стараніе, чшобы подлинникъ былъ переданъ со всевозможною точностію, безъ малѣйшаго пропуска, и предпочиналъ вѣрность и точность — гладкости слога.

Извѣстны трудности въспрѣчаемыя въ старинныхъ Польскихъ рукописяхъ; издаваемыя книга имѣють впрочемъ по преимуществу, чшо къ Русскому переводу для болшей убѣдительности приложенъи Польскій шекспъ.

При помѣщеніи сего послѣдняго я надѣлалъ уго-

szryftem i położone w nawiasach, w oryginalnych rękopismach nieznaydują się, a wstawione są przezemnie, aby objaśnić sens rzeczy.

Przy tłumaczeniu starałem się żeby autentyk oddanym był ze wszelką dokładnością, i żeby nie było nic opuszczoném; pewność i dokładność przekładałem nad gładkość stylu.

Trudności, zdarzające się w starożytnych rękopismach Polskich są wiadome; wydające się teraz dzieło ma zresztą ten zaszczyt, że dla większego przekonania przy tłumaczeniu Ruskim położonym jest tekst Polski.

Pomieszczając ten ostatni spodziewa-

диль Польскимъ чинаше-
лемъ, пѣмъ болѣе, чпо,
сколько мнѣ извѣстно,
врядъ ли находишся въ
Царствѣ Польскомъ пол-
ная копия записокъ Жо-
лѣвскаго, подобная той,
кошорая хранишся въ
С.п.б. ИМПЕРАТОРСКОЙ
Библиотекѣ. Я несомнѣ-
ваюсь, чпо Польская ли-
пература болѣе бы вы-
играла, если бы сіе изда-
ніе было предпринято
большимъ нежели я зна-
покомъ въ древней Поль-
ской липпературѣ, ка-
ковы наприм: Г. Линде,
Графъ Эдвардъ Рачинскій,
Графъ Дзалинскій, Г. Квяш-
ковскій, Профессоръ Бан-
шке и другіе.

Въ концѣ книги помѣ-
спилъ я нѣсколько любо-
пыннѣхъ докуменшовъ,

ѣмъ сіе учиниѣ за-
доść czytelnikom Pol-
skim tѣm wiѣcѣy, że jak
mi wiadomo, wѣpiѣ
aby w Królestwie Pol-
skiem znaydowała się
pełna kopija pamiętni-
nika Żółkiewskiego,
podobna tey, która jest
w bibliotece IMPERA-
TORSKIEY St.-Peters-
burskiey. Nie przeczę,
że litteratura Polska
mogła by skorzystać
wiѣcѣy, gdyby wyda-
nie te przedsięwziętem
było przez kogo wpraw-
nieyszego, niżli jestem,
w starożytniey littera-
turze Polskiey, jakowi
naprz: P. Linde, Hra-
bia Edward Raczyński,
Hrabia Działyński, P.
Kwiatkowski, Proffes-
sor Bandkiѣ i inni.

Na końcu dzieła te-
go pomieszczone są
niektóre ciekawe do-

служащихъ къ поясненію издаваемыхъ записокъ.

Приложенный портретъ Князя Михаила Васильевича Скопина - Шуйскаго списанъ со всевозможною точностію съ оригинальнаго портрета сего Русскаго Героя, находящагося въ здѣшнемъ Архангельскомъ соборѣ*.

Записки Жолкъвскаго весьма важны въ историческомъ описаніи, и безъ сомнѣнія обращаютъ на себя вниманіе любителей опечисленней исторіи, и тѣмъ болѣе, что въ нихъ описываются не одни военныя дѣйствія, но излагаются и объясняются пружины политическихъ дѣйствій въ смутное время Россіи.

* См. примѣч. 16. стр. 231.

kumenty, służące do objaśnienia wydającego się pamiętnika.

Przyłożony tu portret Knięcia Michała Wasilowicza Skopina-Szuyskiego zdjęty z największą dokładnością z portretu oryginalnego tego Bohatera Ruskiego, znajdującego się w tutejszym soborze Archangielskim*.

Pamiętnik Żółkiewskiego bardzo ważnym jest we względzie historycznym i bez wątpienia zwróci na siebie uwagę miłośników Historii oyczystey tém bardziej, że w nim opisuja się nie jedne czyny wojenne, lecz wyłuszczone i objaśnione są sprężyny działań politycznych w opłakanych czasach Rossyi.

* Patr. not. 16. str. 231.

Онъ особенно замѣчательны по шому *безпристрастїю* съ копорымъ написаны: Димитрій выспавленъ самозванцемъ, какимъ онъ двѣспвишпельно былъ*; здѣсь описаны подробно главныя двѣспвишующія лица, низвергнїя Шуйскаго, и ихъ орудїя; сообщено много подробностей о Князѣ Мстиславскомъ, о Князѣ Михаилѣ Васильевичѣ Скопинѣ-Шуйскомъ, о Филаретѣ Никитичѣ; обстоятельно описана осада Смоленска, и отдана полная справедливоспъ доблести Шеина; наконецъ въ рукописи Жолкѣвскаго заключается много подробностей именно о помѣ времени, копорого недоспаешъ у Паерле, Мар-

* Смощр. приложение стр. 336.

Naybardziéy odznacząc się tą bezstronnością z którą jest napisanym: Dynitr wystawiony Samozwańcem, jakim był rzeczywście*; tu opisane są szczegułowo główne działające osoby, które zrzócili s tronu Szuyskiego, równie ich narzędzia; skomunikowono wiele szczegułów o Kniaziu Mścislawskim, o Kniaziu Skopinie Szuyskim, o Filarecie Nikiticzu; dokładnie opisane oblężenie Smoleńska i oddana zupełna słuszność waleczności Szeina; naostatek w rękopismie Żółkiewskiego zawiera się wiele szczegułów miano-

* Patr. dodatek str. 336.